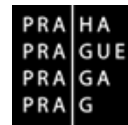

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Praha – pól růstu ČR

Metodický materiál

pro inkluzivní výuku
v prostředí

1. Slovanského gymnázia

Zpracoval: kolektiv pedagogů pod vedením doc. Tat'jany Pergler, Ph.D.

Praha 2018

Kapitoly:

1. Popis stavu multikulturálního prostředí na 1. Slovanském gymnáziu
2. Charakteristika jednotlivých skupin žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (dále jen SVP)
3. Zásady, pravidla pro práci se žáky se SVP platné v prostředí 1. Slovanského gymnázia
4. Postup – metodika práce se žákem se SVP od A po Z (od žádosti o přijetí až po ukončení studia)
5. Nestandardní situace vznikající za provozu a návrh jejich řešení
6. Návrh harmonogramu dalších opatření/kroků podporující inkluzivní výuku na 1. Slovanském gymnáziu

1. Popis stavu multikulturálního prostředí na 1. Slovanském gymnáziu

1. Slovanské gymnázium je gymnáziem s mezinárodním charakterem. Výuka probíhá samozřejmě v českém jazyce a podle českého Rámcového vzdělávacího programu, ale specifika soužití žáků (i učitelů) z různých kultur se nutně objevují i ve výuce. Z hlediska historického, geopolitického a sociálního vývoje se v Praze a tím pádem i na našem gymnáziu nachází největší procento žáků pocházejících z východní Evropy nebo bývalých zemí Sovětského svazu. Ze stejného hlediska školu navštěvují ve stále větší míře i žáci z Číny nebo žáci pocházející ze smíšených rodin, kde jeden z rodičů pochází ze západní Evropy nebo Severní Ameriky. O školu zároveň roste zájem mezi žáky pocházejícími ze slovanských států jižní Evropy. Žáky bychom v tomto smyslu mohli rozdělit do různých skupin, se kterými je nutno pracovat různými metodami a dá se od nich zároveň očekávat různý přístup ke vzdělání a životu obecně. Toto rozdělení a specifikace daných skupin bude předmětem další kapitoly.

Z hlediska konkrétních čísel navštěvovali školu například ve školním roce 2016/17 žáci z různých zemí světa, jak je patrné z následující tabulky. Z celkového průměrného počtu 170 žáků bylo složení dle občanství následující:

Země, jejíž občanství má žák	počet žáků
Česko	55
Ázerbajdžán	6
Arménie	2
Bulharsko	1
Bělorusko	3
Gruzie	1
Maďarsko	4
Izrael	1
Kazachstán	3
Korea	1
Moldavsko	1

Rumunsko	1
Rusko	44
Vietnam	1
Ukrajina	44
Uzbekistán	1
Venezuela	1

Důležitým komentářem k této tabulce je zamyšlení se nad pojmy státní občanství, národnost a identita. Školní matrika pracuje s pojmem státní občanství, který vyjadřuje zemi, jejíž dokumenty žáci vlastní. Ne vždy (a těchto případů je poměrně velké množství) však státní občanství koresponduje s národností žáků tak, jak ji sami žáci vnímají. Tento aspekt může následně vnášet další otázky do vztahů ve výuce a učitel musí umět s těmito kategoriemi pracovat. Národnost jako soubor společných kulturních, jazykových a historických znaků by byla neúplná, kdyby do definice tohoto pojmu nepatřil také pocit sounáležitosti s daným okruhem lidí, národem. Tuto skutečnost si naši žáci uvědomují a deklarují spíše svoji národnost než státní občanství. Jako příklad lze nejlépe uvést žáky se státním občanstvím Ruské federace, jejichž národnost je ale například čečenská, dagestánská nebo tatarská. Tito žáci právě daleko více deklarují svoji národnost, což je dáno dalším důležitým psychologickým aspektem několikrát potvrzeným v rozhovorech se žáky: člověk v prostředí jiné kultury si daleko více uvědomuje kulturu svoji a je ochotný ji daleko více prosazovat. Tato skutečnost je pro naši školu ale velkým přínosem. Žáci jsou ochotni a schopni popisovat svoji kulturu velmi detailně a upozornit na některé aspekty, které by si bez pobytu v cizím prostředí ani neuvědomovali.

Specifickým faktorem multikulturního prostředí na 1. Slovanském gymnáziu je vedle národnostního složení také složení náboženské. Tato statistika samozřejmě neexistuje, ani existovat nemůže, ale z hlediska kulturních prostředí, ze kterých žáci pocházejí, je jasné, s jakým náboženstvím mají zkušenost. Podle výše zmíněného se také žáci ke svému odlišnému náboženství rádi hlásí a sdělují specifika své víry. Na tomto místě je však nutné zmínit, že všechny odlišnosti jak národnostní, tak náboženské vedou v naší škole spíše k prohlubování tolerance, pochopení a zájmu o „cizí“, což se jeví jako opačný trend nastavovaný médii a politiky v České republice v posledních letech. Tato tolerance, která

je v největší míře postavena na základě nedokonalé znalosti českého nebo jiného jazyka, se následně projevuje nejen v toleranci k cizí kultuře, národnosti či náboženství, nýbrž i k jiným projevům „cizího“ (fyzické postižení, psychické poruchy atd.). Obecně tedy platí, že na našem gymnáziu panuje právě díky odlišnostem atmosféra porozumění, tolerance a vzájemného respektu. Z tohoto důvodu se ve škole příliš nesetkáváme s jevem, kdy se žák „stydí“ za svůj původ a chce co nejlépe splynout s většinovou společností, což je jev, který se například na trhu práce může objevovat velmi často.

Specifické pole, na kterém by bylo možné sledovat odlišné přístupy k národnosti a odlišnosti, je rozdíl v tomto chápání mezi dívkami a hochy, který jistě vyplývá z psychologických rozdílů obou pohlaví. Ze sledování vyplývá, že chlapci jsou více ochotni deklarovat svoji národnost, zatímco dívky tak činí až po vyzvání, i když se stejným zápalem.

Na závěr této části je nutné konstatovat, že vedle aktivit zaměřených na multikulturní porozumění, které budou představeny jako příklady níže, se projevy tolerance objevují v každodenním životě školy na jejích chodbách nebo v kabinetech. I v pedagogickém sboru jsou kolegové pocházející z různých zemí světa. Jedná se pochopitelně zejména o vyučující cizích jazyků, kteří však se žáky komunikují právě v cizím jazyce. Na druhou stranu se od žáků učí český jazyk nebo nalézají třetí cizí jazyk, který jim je oběma společný. V jejich neformálních rozhovorech se samozřejmě neustále objevuje (z pochopitelných důvodů slušnosti a zájmu) téma navzájem odlišných kultur. Příkladem může být situace, kdy učitel argentinského původu popisuje svoje zkušenosti s moravskou svatbou žákům, mezi kterými jsou jak Češi, tak Ukrajinci. V této situaci pak dojde k daleko širšímu pochopení odlišných kulturních zvyklostí, protože každý ze zúčastněných má potřebu referovat, jak obdobné akce probíhají v jeho původním kulturním prostředí.

Vše výše zmíněné nebylo nikdy problémem, naopak by mohli všichni žáci školy potvrdit, že díky těmto skutečnostem panuje ve škole atmosféra porozumění a zájmu jednoho o druhého. Úsměvným, ale nikoli zanedbatelným, příkladem mohou být „studentské lásky“ mezi žáky gymnázia pocházejícími z různých zemí světa.

2. Charakteristika jednotlivých skupin žáků se specifickými vzdělávacími potřebami (dále jen SVP)

V této části rozdělíme žáky gymnázia do několika skupin a pokusíme se charakterizovat přístup těchto skupin k multikulturalitě, národnosti, ale také vzdělávání, výuce a společnosti celkově. Nebude se jednat pouze o rozdělení žáků dle národnosti nýbrž i o rozdělení dle délky pobytu v České republice nebo přístupu ke svému původu. Vedle žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, které jsou dány odlišným sociokulturním původem bychom mohli hovořit i o žácích s SVP danými zdravotním stavem. Tito žáci školu také navštěvují, i když jich je velmi malé množství, ale v našem rozdělení nebudou figurovat zejména díky skutečnosti, že je nelze z jakéhokoliv hlediska spojovat do jedné skupiny. Škola a pedagogové razí v největší míře individuální přístup k žákům, snaží se chápat situaci každého z nich a přistupovat k nim zcela bez srovnávání s ostatními. Nicméně pro účely této kapitoly lze žáky s odlišným mateřským jazykem do jisté míry rozčlenit dle výše nastíněných kritérií do několika skupin:

1) Žáci Češi (s oběma rodiči Čechy)

Majoritní skupinu na gymnáziu tvoří právě tyto žáci. Na první pohled by se mohlo zdát, že tato skupina nebude mít žádná specifika, ale opak je pravdou. I žáci Češi si v kontaktu se žáky jiných národností více uvědomují svoji kulturu, o které musí daleko více přemýšlet, zejména díky otázkám svých spolužáků. Často tak tyto žáci figuruje jako „průvodci“ svých spolužáků českou kulturou a zároveň se obohacují o poznatky z kultur jiných. Z našich zjištění vyplývá, že tyto žáci jsou daleko otevřenější různým projevům „cizího“ než jejich vrstevníci. Zároveň jsou tyto žáci i ochotni a schopni rozšiřovat své nově nabyté zkušenosti do svého okolí mimo školu.

2) Žáci Češi (s dvojím občanstvím)

Žáka Čecha s dvojím občanstvím zpočátku nerozeznáme od žáka Čecha s oběma rodiči Čechy. Žák Čech s dvojím občanstvím ale pochopitelně perfektně zvládá druhý cizí jazyk (jazyk svého druhého rodiče) a z hlediska mezikulturního pochopení je zcela připraven již ze své rodiny. Tito žáci tak mohou často zpočátku vytvořit jakýsi most mezi žáky Čechy a žáky cizinci. Oproti ostatním skupinám žáků ale tito žáci nedokáží tak přesně popisovat nebo deklarovat svoji národnost a kulturu, protože jsou od malička zvyklí, že jejich identita není tak jednoznačná a naopak vychází z aktuálně prožívaných životních situací.

3) Žáci s odlišným mateřským jazykem, kteří již plnili celou základní školní docházku v České republice

Z hlediska země původu mezi tyto žáky patří zejména žáci z Ukrajiny nebo slovanských zemí jižní Evropy. I přesto, že tito žáci na první pohled zcela přijali českou kulturu, je jimi deklarovaná identita vždy ta původní. U těchto žáků platí skutečnost, že se o kulturu své rodné země zajímají daleko více než, kdyby v ní žili. Na druhou stranu se tito žáci navenek poměrně často ztotožňují se žáky Čechy, což ale činí spíše účelově (nemyslíme zde účelově v negativním slova smyslu).

4) Žáci s odlišným mateřským jazykem pobývající v ČR kratší dobu než 3 roky

Mezi žáky s odlišným mateřským jazykem tvoří tato skupina žáků majoritu. Žáci této skupiny ze všech nejvíce deklarují svůj odlišný původ, ale také se nejvíce zajímají o kultury další. U těchto žáků je zpočátku typická jazyková bariéra, která jim nejen brání v přesném porozumění, ale na první pohled je také odlišuje. Zatímco ve veřejném prostoru mají tito žáci pocit odlišnosti a mnohdy i nepřijetí a nepochopení, na gymnáziu se (podle jejich vyjádření) cítí jako doma. Ve výuce pak u těchto žáků nastupuje nejvíce specifika, se kterými musí být pedagog srozuměn, která vycházejí jak z jazyka, tak z odlišného přístupu ke vzdělání nebo kulturním odlišnostem každodenního života. Jako příklad uveďme dvě typické situace:

- a) Žák vyznávající islám pochopitelně ví, že musí absolvovat vyučovací hodinu a až poté se například věnovat modlitbě.
- b) Žák původem z Ukrajiny nikdy nebude „smrkat“ na veřejnosti, takže se v průběhu výuky bude chtít omluvit a vzdálit se, aby se „vysmrkal“.

Obě situace znamenají pro vyučujícího a spolužáky žáka důraz na pochopení a přemýšlení o dané problematice. První případ u spolužáků mnohdy může probudit pocit lítosti, ale téměř nikdy pocit nepochopení. V druhém případě je to opačně. Učitel zde má důležitou funkci moderátora, která však předpokládá, že má znalosti o dané problematice.

5) Žák s velmi složitou národnostní a kulturní identitou

V této kategorii se mohou nacházet žáci ze všech výše zmíněných skupin. I když ve škole nyní nemáme žádné romské studenty, tak například oni by jistě do této skupiny mohli patřit. Jako příklad ze současnosti může uvést například žáka, který má otce Číňana a matku Bělorusku a sám sebe definuje jako „světoobčana“. Jiným příkladem daným geopolitickou situací mohou být žáci pocházející z Krymu, kteří se většinou identifikují jednoduše s Krymem a nikoli s Ruskem či Ukrajinou. U těchto žáků je pak nejvíce patrný aspekt určité snahy „někam patřit“. Na druhou stranu jsou tito žáci velmi otevření a z hlediska vlastních zkušeností i přemýšliví. Pro učitele pak tito žáci představují nejcitlivější bod zejména ve výuce související s jejich zemí původu. Učitel musí umět reagovat a mít neustále na paměti individuální přístup, který je jakýmsi mottem našeho gymnázia.

Pedagogově práci s těmito různými skupinami žáků se bude věnovat následující kapitola zpracovaná do formy jakéhosi desatera, které se pro pedagogy naší školy již stalo samozřejmostí. Kontroverzním situacím se na modelových příkladech budeme věnovat v kapitole páté o nestandardních situacích a jejich řešení.

I když jsme se pokusili rozdělit žáky do určitých skupin podle typologie založené na jejich původu, stále platí, že každý žák je individualitou a tak je nutné k němu přistupovat. I když žáci pocházejí z různých kulturních prostředí a k určitým věcem mají různý přístup, jejich vývojové a psychologické aspekty jsou podobné. I k nim se však musí přistupovat s ohledem na všechny znalosti o kultuře a sociálním prostředí, ze kterého žák pochází.

3. Zásady, pravidla pro práci se žáky se SVP platné v prostředí 1. Slovanského gymnázia

Každý z pedagogů gymnázia je seznámen se zásadami práce se žákem pocházejícím z odlišného kulturního prostředí. Velmi mnoho v tomto smyslu vždy vykoná třídní učitel, který zná nejlépe rodinné a kulturní zázemí svých žáků. Všichni pedagogové se na následujících 10 zásadách shodují a sami je dokáží pojmenovat v každodenním kontaktu se žáky. Tuto kapitolu jsme tedy pojali jako jakési desatero hesel, pod kterými se ale určitě skrývá větší prostor pro bližší popis daných zásad. Na druhou stranu mají tato hesla než delší popis přispět ke skutečnosti, že je všichni dokáží snáze a zodpovědně aplikovat.

Následující pravidla nemusí být aplikována pouze na práci se žáky s odlišným mateřským jazykem, nýbrž se budou týkat i práce se žáky Čechy, ale také se žáky s jiným (zejména zdravotním) znevýhodněním. Z každodenního života školy je také zřejmé, že podobnými zásadami se řídí i žáci sami mezi sebou. Pravidla a zásady pro práci se žáky se specifickými vzdělávacími potřebami bychom mohli shrnout do těchto bodů pomyslného desatera:

- 1) individuální přístup
- 2) vzájemný respekt
- 3) zákonný zástupce je vítán
- 4) chci tě víc poznat
- 5) záleží mi na tobě
- 6) všichni jsme si rovni
- 7) tolerance a porozumění
- 8) jazyk není překážka
- 9) odlišnost není nevýhoda
- 10) klidně se zeptej

Je patrné, že hesla mohou vypadat zkratkovitě a nejednoznačně. Na druhou stranu však představují obecné zásady, které se snáze zapamatují a vytváří prostor pro širší paletu

nástrojů, jak dosáhnout daných cílů. Konkrétním příkladům aplikace těchto hesel se budeme věnovat v několika kontroverzních příkladech v kapitole páté.

4. Postup – metodika práce se žákem se SVP od A po Z (od žádosti o přijetí až po ukončení studia)

Specifická práce se žáky s SVP, konkrétně se žáky s odlišným mateřským jazykem, provází celý školní rok a celý průběh studia daného žáka. Zasahuje jak do oblasti vzdělávací, tak do oblasti výchovné, ale i do oblasti administrativní. 1. Slovanské gymnázium má bohaté zkušenosti s prací se žáky cizinci a proto můžeme v této kapitole popsat celý průběh specifického přístupu k tomuto žákovi od začátku jeho zájmu o naši školu až po přijímací zkoušky na školu vysokou.

Již v době, kdy se žák s odlišným mateřským jazykem začne zajímat o naše gymnázium, přichází čas, kdy je potřeba v přístupu k němu zohlednit několik aspektů. Tento žák bude mít zpočátku obavy, protože opět nebo naopak poprvé bude přicházet do zcela nového prostředí. V prvotních rozhovorech je tedy žák uklidněn a je mu vysvětlen charakter školy, který je díky výše zmíněným aspektům plný tolerance a porozumění. Z hlediska administrativního se tomuto žákovi věnuje kolegyně se zkušenostmi s dokumenty, které žák v případě, že přijíždí přímo ze zahraničí, potřebuje. Nejedná se pouze o školní dokumentaci a dokumentaci potřebnou k přijetí na střední školu v České republice, ale také o dokumenty spojené s povolením k pobytu v ČR. Zároveň tomuto žákovi je možné zprostředkovat nabídku bydlení. V celé úvodní situaci nejde pouze o praktickou pomoc, nýbrž i o navození pocitu jistoty a bezpečí, který tento žák potřebuje mít. V souvislosti s jeho nástupem na gymnázium jsou také nabídnuty přípravné kurzy z českého jazyka, aby pro něho jazyk nebyl co nejdříve bariérou. Ve státních přijímacích zkouškách tento žák koná dle zákona pouze test z matematiky.

Po nástupu na gymnázium žák přechází zejména do kompetence třídního učitele, který spolupracuje s kolegyní starající se o zahraniční žáky například v otázce kontaktu

s rodiči nebo doplňování a aktualizací dokumentů. Zpočátku je kladen velký důraz na znalost českého jazyka. Žák dochází na doučování a zároveň jsou třikrát během školního roku všichni žáci cizinci písemnou formou testováni ze znalosti českého jazyka ještě nad rámec samotné výuky. Z hlediska výchovného procesu je nejprve nutné žáka cizince ubezpečit, že v případě jakýchkoliv obtíží je zde třídní učitel pro něho a je připraven mu pomoci, pokud je to v jeho silách nebo možnostech školy. Třídní učitel je také v neustálém kontaktu se zákonnými zástupci žáků, kteří mají povinnost dvakrát během školního roku gymnázium navštívit k individuální konzultaci.

Takto se třídní učitel stará o žáka s SVP v průběhu studia. Specifika přichází ve třetím a zejména pak ve čtvrtém ročníku, kdy žák přemýšlí o nástupu na vysokou školu. Na našem gymnáziu je tradicí, že třídní učitel pomáhá žákům s orientací v českém vysokém školství a pojmy s ním spojenými. Žák a žák s SVP pochopitelně ještě více zatím nezná pojmy jako obor, ústav, katedra nebo neví, co si pod těmito pojmy představit. Třídní učitel tedy se žáky sleduje formy přijímacího řízení, ale i učební plány vysokoškolských oborů, aby žák věděl, co ho v budoucnu čeká. Bývá zvykem, že třídní učitel jménem školy i zjišťuje pro žáky specifické uzpůsobení podmínek přijímacího řízení na vysoké školy pro žáky cizince nebo žáky s určitými problémy vede k návštěvě pedagogicko-psychologické poradny, aby nebyli znevýhodněni při konání maturitní zkoušky.

Třídní učitel organizuje také v rámci třídnických hodin diskuse o různých kulturách, toleranci a porozumění. Žáci na těchto hodinách také mohou představit země a kultury, ze kterých pochází. Třídní učitel zná třídní kolektiv a dokáže včas zasáhnout, když by měly být porušeny některé ze zásad společného soužití žáků ve třídě. Více se tomuto tématu budeme věnovat na konkrétním příkladu v následující kapitole. Třídní učitel je obecně pro žáka s SVP nejdůležitější osobou. Ještě jednou bychom na tomto místě zdůraznili, že na našem gymnáziu je také velmi úzká spolupráce mezi školou a zákonným zástupcem žáka, což přispívá jednak k větší „pohodě“ žáka s SVP, jednak ke skutečnosti, že všechny případné nepříjemnosti jsou velmi brzy podchyceny a společnými silami vyřešeny. Vedle žáků a zákonných zástupců komunikuje třídní učitel nejen o prospěchu svých žáků i s ostatními vyučujícími, se kterými se ve vzájemných diskuzích upozorňují na specifika jednotlivých žáků a u žáků s odlišným mateřským jazykem i na specifika v jejich kultuře.

Všichni ostatní vyučující musí pracovat se specifiky žáků s odlišným mateřským jazykem zejména ve dvou úrovních. Nejprve se jedná o úroveň jazykovou. Klasické vyučovací hodiny probíhají v českém jazyce, učitel však musí mít na paměti, že žáci s odlišným mateřským jazykem nemusí ihned všemu rozumět a jejich tempo může být pomalejší. Situace je pro pedagoga ztížena i skutečností, že ve třídě se nachází jak žáci cizinci, tak žáci Češi, pro které by zpomalení práce mohla znamenat demotivaci. Učitel tak musí vhodným způsobem zaujmout obě skupiny žáků, což může učinit několika způsoby. Žáci si například mohou pojmy vysvětlovat navzájem, učitel může připravit rozšiřující práci pro žáky bez jazykových obtíží a naopak musí připravit další procvičovací práci pro žáky s odlišným mateřským jazykem. Vhodným způsobem je také upozorňování na původ některých slov, která mají svůj původ například v mateřském jazyce žáků cizinců. Vše musí probíhat tak, aby nebylo zpomalené celkové tempo vyučovací hodiny, ale aby zároveň i žáci s odlišným mateřským jazykem všemu rozuměli. Z hlediska hodnocení žáků s SVP platí obecné zásady, při kterých ale musí být zachována „férovost“. Vzhledem ke konání české maturitní zkoušky však nesmí být hodnocení žáků cizinců nijak zmírněno, protože by to pro jejich složení maturitní zkoušky a přijetí na vysokou školu mohlo znamenat větší komplikace.

Ve druhé rovině se musí vyučující alespoň částečně seznámit s kulturou zemí, ze kterých jeho žáci pochází. Vhodným způsobem, jak žáka s SVP zapojit více do výuky, je vyzvat ho ke srovnání daného faktu v jeho kultuře. Žák bude rád, že může přispět do diskuse, ostatní žáky bude zajímat jeho pohled a učitel získá představu o některých specifikách pro další fáze výuky. Učitel by si měl být vědom, že některé kulturní odlišnosti mohou být se zvyklostmi české školy. Ve chvílích, kdy se jedná například o náboženská nebo kulturní pravidla, by měl být učitel tolerantní a měl by zajistit, že všichni spolužáci situaci pochopí správně. O těchto kontroverzních situacích bude řeč ještě v následující kapitole.

Z hlediska maturitní zkoušky jsou žáci s SVP zvýhodněni zákonem. Buď mají žáci posudek z pedagogicko-psychologické poradny, a nebo se jedná o žáky, kteří v posledních osmi letech navštěvovali alespoň 4 roky školu zahraniční. Role třídního učitele v přípravě na maturitní zkoušku a přijímací zkoušky na vysokou školu již byla popsána výše, zde jen doplníme, že gymnázium organizuje speciální kurzy českého jazyka jako přípravu k maturitní zkoušce pro žáky s odlišným mateřským jazykem.

5. Nestandardní situace vznikající za provozu a návrh jejich řešení

V této kapitole si na několika příkladech ukážeme, k jakým situacím může ve škole s mezinárodním charakterem dojít a jaké způsoby řešení jsme zvolili. Obecně nelze určit přesný postup, protože každá níže popsaná situace je ve své podstatě velmi subjektivní a dosti delikátní, protože se jedná o otázky spojené s osobností a identitou zúčastněných žáků a učitelů. V praxi se však ukázalo několik obecných pravidel, která pomohla sporné situace vyřešit. V zásadě se jedná o pravidla desatera nastíněného ve třetí kapitole, ke kterému bychom mohli přidat ještě dva velmi důležité body. Jedním z nich je určitá otevřenost. Žáci musí vědět, že když se něco děje, tak o tom musí mluvit. S tím souvisí i role učitele, který musí být schopen žákům umět říci, že si o situaci promluví dva lidé a bez emocí dojdou na základě argumentů k výsledku. Druhou zásadou může být například pouhá hra s pojmy. U nás ve škole nenazýváme sporné situace problémy, ale spíše otázkami k řešení. Již tento psychologický aspekt změny pojmu často přispěje k tomu, že jsou žáci daleko více ochotni o situaci jednat a hledat společné kompromisní řešení. V následující části této kapitoly představíme několik reálných situací multikulturní problematiky, ve kterých nastala u nás ve škole určitá otázka k řešení. Zároveň popíšeme i způsob, jakým byla situace uvedena na pravou míru.

První otázka byla již naznačena v předchozí části. Často se stává, že žáci pocházející z Ukrajiny se omlouvají, aby se „vysmrkali“ na toaletě. Učitel by měl vědět, že v jejich kulturním prostředí je velmi neslušné „smrkat“ na veřejnosti. Vedle toho, že je žákovi umožněno vykonat tuto svou potřebu, jak mu pravidla slušného chování jeho kultury velí, by měl učitel umět také situaci řádně vysvětlit ostatním žákům.

Samostatnou kapitolou by mohl být v tomto ohledu přístup k žákům muslimům. Zde je problematická skutečnost, že každý z nich praktikuje své náboženství na jinak intenzivní úrovni. Několik situací, ve kterých ale bylo vždy nejdůležitější pochopení daného stavu věcí, porozumění a vysvětlení těchto aspektů ostatním žákům, zde nyní nastíníme.

V době postního měsíce mohou někteří ze žáků dodržujících tuto tradici působit méně svěžím dojmem způsobeným tím, že od východu do západu slunce nic nekonsumují

(ani čistou vodu). V této chvíli by měl být učitel tolerantní, ale zároveň by měl dopředu nastavit jasná pravidla například zkoušení tak, aby nedošlo k poškození žáků ostatních. Situace, které jsme v této souvislosti museli řešit, se týkají například aktivity těchto žáků během sportovních her nebo delších výletů do přírody, kterých se z pochopitelného a omluvitelného důvodu neúčastní. Další situace může být spojena samozřejmě s šátky dívek. Na toto téma bylo již mnoho napsáno i v českých médiích, ale opět platí, že ve chvíli kdy je daná problematika žákům vysvětlena a jimi pochopena, tak nastupuje prostředí tolerance. Složitější situace nastala například v souvislosti s rozsazením žáků kvůli „zlobení“ při hodině. Dívka muslimka (opět) z pochopitelných důvodů odmítla sedět vedle chlapce. Otázka zní: dá se tato situace vyřešit i jinak? Tak aby bylo dosaženo cíle a nikdo nebyl poškozen? Určitě ano a zde i tím nejjednodušším způsobem. Učitel by tento aspekt muslimské kultury měl znát ve chvíli, kdy pracuje s žáky muslimy. Nebo by měl být schopen situaci rozklíčovat a zareagovat vhodným způsobem tak, aby nikdo nepostřehl, že se něco děje. Může například provést větší rozsazení tak, aby dívka seděla s jinou dívkou. Třetí zkušeností s muslimskou kulturou může být popis situace, kdy se žák nestíhal před tréninkem vrátit domů, kde by se mohl pomodlit. Žák proto přišel za učitelem a požádal ho, zda by nemohl využít některé místo školy po výuce k tiché modlitbě. Učitel žákovi vyhověl a taktně zajistil, aby žáka nikdo nerušil. V této chvíli nikdo není poškozen, není bráněno výuce a dle našeho názoru tím pádem nenastává důvod žáka v tomto omezovat.

Dalších případů, kdy by si měl být učitel vědom odlišností muslimské kultury, bychom mohli uvést více, ale výsledek těchto situací je vždy stejný a nabízená řešení také. Vždy jde zejména o pochopení a určitou míru tolerance tak, aby nebyly poškozeny zájmy někoho dalšího. V případech, u kterých je celý kolektiv, je také nutné celou situaci vysvětlit i s fakty vážícími se k odlišnosti dané kultury.

Třetí oblastí vedle národnostních a náboženských odlišností jsou jistě kontroverzní situace způsobené geopolitickým děním. Z poslední doby bychom na tomto místě mohli zmínit dva „konflikty“, které se z mezinárodní politiky dostaly až do výuky a na chodby naší školy prostřednictvím žáků pocházejících ze zemí, jichž se konflikt týká.

V prvním případě šlo o již naznačený problém mezi Ukrajinou a Ruskem týkající se poloostrova Krym. Žák, který má ukrajinské občanství a pochází z Krymu, nyní musel trochu

více přemýšlet o své identitě a nyní se v otázce národností považuje prostě za obyvatele Krymu. Nicméně opatrnost ve výuce politologie, zeměpisu, dějepisu a dalších humanitních věd je na místě. V tomto případě skutečně došlo k situaci, kdy se tento žák ohradil proti faktickým výrokům učitele a na věc pohlížel ze svého osobního úhlu pohledu. Situace dopadla velmi dobře díky tomu, že žák dostal prostor připravit si prezentaci na dané téma z jeho úhlu pohledu, další žáci si připravili opoziční stanoviska a učitel figuroval jako moderátor a výsledkem se stala široká diskuse podložená fakty, ze které si všichni žáci odnesli mnohá ponaučení a kritické myšlení.

Druhá situace, která nám nyní poslouží jako příklad, se týkala sporu mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Žáci jedné skupiny vyzdobili svou třídu vlaječkou jedné z těchto zemí, vlaječka se nicméně ztratila a nebylo prokázáno, kdy ji vzal. Nicméně situace vedla k obviňování žáků navzájem. Vedení školy rozhodlo, že si žáci mohou vyzdobit své šatní skříňky vlajkami zemí, ze kterých pochází, aby byla situace pro všechny stejná. I po tomto rozhodnutí ale zmizela vlajka vylepená na skřínce. Kompromis, který nakonec obě strany smířil, byl, že na skříňkách žádné vlajky nebudou a naopak si žáci navzájem představí svůj pohled na daný konflikt formou prezentace. Po této diskusi žáci opět odcházeli s pocitem, že historie a současná politika nejsou tak černobílé, jak nám je mohou média ukazovat.

Z výše popsaných situací se dá usuzovat několik obecných zásad pro řešení kontroverzních situací. Za prvé je vždy nutné vyslechnout obě strany a zapojit do diskuse i zbylé „diváky“ celé situace. Za druhé je potřeba žákům vysvětlit, že na gymnáziu musí vše podložit argumenty založenými na obecných faktech. Za třetí je potřeba tyto otázky řešit ihned. A nakonec za čtvrté je nutné, aby žáci ve všech případech měli pocit, že vás jejich názor skutečně zajímá a že chcete opravdu přispět k vyřešení dané situace. Vzájemná důvěra a tolerance bude po každé takové situaci posílena.

6. Návrh harmonogramu dalších opatření/kroků podporující inkluzivní výuku na 1. Slovanském gymnáziu

Vzhledem k rostoucímu zájmu žáků o naše gymnázium a zvyšujícímu se podílu žáků Čechů na gymnáziu je určitě potřeba pokračovat a rozšiřovat aktivity spojené s multikulturálním pochopením. S růstem počtu žáků Čechů se otevírá otázka mediálního obrazu cizinců v české společnosti. Zároveň se domníváme, že bychom se měli věnovat více i otázkám české kultury, která nám přijde samozřejmá, všudypřítomná, ale ne tolik reflektovaná. Priorit v tomto směru je tedy hned několik:

- 1) více reflektovat českou kulturu mezi žáky Čechy, kterým přijde samozřejmá
- 2) ještě více kriticky pracovat s mediálními informacemi týkajícími se přistěhovalectví, migraci atd.
- 3) uspořádání projektového dnu věnovanému migraci z českých zemí a do českých zemí
- 4) organizování besed s migranty, kteří jsou již delší dobu v České republice a dokázali se prosadit (stejně jako například byli naši žáci na návštěvě senátora a lékaře syrského původu)

Další oblastí, ve které bychom chtěli rozšiřovat aktivity spojené s multikulturalitou a pochopením, je určitě prezentace těchto otázek k širší veřejnosti. Již několikrát nás v tomto ohledu navštívily základní školy nebo my je, ale prostor pro rozšíření aktivit vidíme i u jiných skupin obyvatel, například v domovech důchodců nebo ve spolupráci s městskou částí či jinými organizacemi. V tomto ohledu by nás také lákalo ještě větší zapojení rodičů a příbuzných žáků do dané problematiky formou dalších druhů setkávání.

Z hlediska konkrétních opatření ve výuce a běžném každodenním životě školy plánujeme zejména další besedy s odborníky a projektové dny. Naši pedagogové jsou připraveni pracovat s žáky s odlišným mateřským jazykem a studovat odlišnosti kultur, ze kterých tito žáci pocházejí. Chce také dále zdokonalovat systém konzultací s rodiči, kteří k nám přijíždějí i ze zahraničí, protože osobní kontakt v těchto případech zcela překonává, byť i častou, e-mailovou komunikací. V neposlední řadě chce ještě více probouzet zájem žáků o představování jejich kultur v pravidelných celoškolských akcích. Celkově lze všechny naše aktivity rozšiřovat mnoha směry, i když největší důraz pochopitelně zůstává v každodenní poctivé a svědomité práci se žáky ve výuce i mimo ni.